

З нашого життя.

Давні поєві громові аргументи і право мовчати—як на дракіні спори в науці особи в Ігорській крістенії.—Фонти хрестоматії в подомії порознечі.—Органи „молодої преси.—Кенські утакані.—Все на тому ж там мислі.—Стара манера—Знов „батьки“ і „діти“,—для над-40-літнього віку.—Сарказми молодості—і рак на сарбії...

З обов'язку, що виник на себе, даючи оглини нашого громадського життя, годуюся б зуникти та тепер на святкуванні „преславої вікторії“ полтавської, що забрала досягнення усіх нашого громадянства, останніми часами. Але скажу просто: нехай нічого не єде од мене читати на по слизувку за наших обставин тему. Висловлюючи про події, що стались двісті років тому, що й досі не можемо ми не то новою одвертістю, а навіть у тіх межах обов'язкової для всеногого чесного публіцистики пристрастності, не входочі в колізію а так званими не-залижними обставинами. Це й досі, вихідчи по-рази самого факту, мусимо ми в Іого витоковануванні оглядатись на ті погляди, що важкою чи немов іконічними в офіційних кругах і налаштовують важку руку свою на всяку вільну й од офіційності незалежну думку. Важку руку це, наше відання вже мало надому на собі зазнати, і хоч усому святкуванню горога українства та прихильника офіційної державності силкуються надати вірзений характер антиукраїнської демонстрації, проте амагатиши в цим за наших обставин таємнощівська й благає на досягнення несподіваної наслідки. Отже хоч би як до смаку мені самому була ця тема, хоч би яку добру надому давала вона на те, щоб на ній перевірити силу і вплив деяких історичних фетішів та ходів, забобонів, але вважаючи на згадані аргументи одверто мушчи зректися І. За наших часів часто доводиться удаватись під захист того єдиного справді непорушеного права нашого—права чесно мовчати, але лише зажадати кожному, хто не може того, що вінівся, говорити. З цього коштовного як на наші часи права і й скористуюсь тепер, сподіваючись, що читач пробачить мені за мовчання а за примус про таку пікаву спра-

ву. Що ж діяти—мус, кажуть, великий чоловік, принаймні далеко більш за силу і доброту волю поодинкових маленьких людей...

Отже по-наль іншовою всім справою перехожу до інших, не таких, як оїл, дражливих, або хот не з того боку дражливих. Всікава більшість з громадського боку тема консультається бути й дражливово, виникла людськими змаганнями, загострене людською відносини. І це інтуїтивно: до чого ма байдужко та холодно ставитись, те само холодом повівся, і тильки в чині ідейній боротьби можемо ми одівати та, що звено істину. В тій боротьбі стираються по-поху ѹ виглядають острі руబі та аубці справ, закруглюються думки і набувають того анатру доказів, без якого не можуть увійти в загальнолюдські уміжок. Ну, а де боротьба—там само собою й дражливість починається, і прихильники спокійного від бомі досить таки поподумаш, перше їх зважитися до якогось такого дражливого питання підступити. Це через те, що й дражливість усіх відівела. Коли з-за неї визирає саме наше самолюбство людське та бажання, щоб „мое було зверху“ та перевіряння дрібниць усіх, никому й ні у нас не потрібних, тоді певне краще буває зовсім таку справу обмінити,—бо яка ж може народитись істини з розмови та боротьби з людиною, що над всімі істину свою надуту особу спазити?

З однією такою особою була у нас розмова того разу. І того разу я вагався, чи почнати в нею розмову, вагався і цього разу, чи вести Й далі. Во збіти піху з надутого доброля—занадто не малий здобуток і занадто триумф непригаданий, що залишає його варто було заховувати, тим більше, що всяка піха має ту легковажну прикмету, що азаба в одному місці, вона роздімається і випиняється в іншому. І коли все таки я знов вертався до тієї самої теми, що зім'яла старих, що змонополізували для себе літературу, то й тоді таку опе-

ранадто перевиснув усіх надутих доброля та іхною піху і занадто велику вагу має в нашему громадському житті,—таку велику, що школа чище і її ще раз до від вернутися, щоб пошукувати істини негативним, скажемо, шляхом: на зразках того, як не і на варто шукати істини.

Питання це—про нашу так звану „молоду літературу“, про йї наявність, амагання, піхлях та застуਪання, скільки та все винчається в сучасному нащому письменністі. Питання це давно вже архівилось у нас дражливим, бо стискає на цьому полі люди з різними літературно-громадськими поглядами, з різними вихованнями та вихідкою точкою, з ріжкою оцінкою фактів життя і письменства, з різними методами шукати в цій сфері істину. Надто архівісів воно дражливим останніми часами, коли ті, що звуть себе „молодими“, лістали зможу відповісти на спорадично і на-швидку, а більш-менш систематично у власних органах преси. З часу боротьби думок—на виглядаючи на всіх особистів з того боку зачіпки, візуальні зміст, досі нам недоступний, і поки що, що сприйшли у їх єсти позитивного, за-для чого вони так грізно походом вибираються на своїх попередників. Першо про той зміст ІХ нікого і питання було, бо всі раз-у-раз могли огинатися, виправдюючись тим, що, мовляв, Ім не дають себе винятити, затикають рота, слова не дають окликати. Тепер же—маки свої органі, вони мусять задоволити цікависть тих людей, що приходять до них з питаннями про ІХ зміст, наприм, та бажання. І з старими скаржами та наріканнями, з насмішками та екскурсіями на бік вони це вівічко дають. І я подійно п'ять разів, бо наречіти питання про наших молодих не тільки ворожими устами ставиться, а й практичними, і кожен тепер може для своїх відносин користуватися словами не тільки „різних Сергіїв Ефремовичів“, як скажився якось недавно, в „Відчутності“. Не вірши „різними Сергіїв Ефремовичами“—так, цілі сам поднівася, —так тепер можуть аргументувати ті, хто не спокувають підозрівні нари „молодих“ наших письменників. І агодиться, що така позиція занадто вигодішна, ніж усіка монополію, бо дає чудовий груз для фактичної провірки неповних пунктів, а це в полеміці річ ваги першорядної.

Отже з кожного погляду можна

рівно вчинити над д. Просвітництвом ім фізично не можливо. Вся участь сторінних до редакції „Української хати“ людів в даному разі може хіба на тому обмежитися, що вони цікаво пізнати прогляді відомий афоризм: „если у тебе єсть фонтаун—заткни его: дай отхопухи и фонтаун“; але заткнуті фонтаун красномовності напр. д. Просвітництва відомо не може, опрік чого самого та редакції „Української хати“. І я цьому радій пінкерши від похилій, що під безупинний журніг отих фонтаунів мусить сама собою розвійтися наречіти ота безгузда байка про монополію в наші преси, якою (байкою) властителям словесних фонтанів це й досі по інверсії орудують. Це одбо. Друге, чому я радій ще більше—де та, що фонтаун мусить уміти своїм журкотом наречіти вивіти й єї вінтурічні зміст, досі нам недоступний, і поки що, що сприйшли у їх єсти позитивного, за-для чого вони так грізно походом вибираються на своїх попередників. Першо про той зміст ІХ нікого і питання було, бо всі раз-у-раз могли огинатися, виправдюючись тим, що, мовляв, Ім не дають себе винятити, затикають рота, слова не дають окликати. Тепер же—маки свої органі, вони мусять задоволити цікависть тих людей, що приходять до них з питаннями про ІХ зміст, наприм, та бажання. І з старими скаржами та наріканнями, з насмішками та екскурсіями на бік вони це вівічко дають. І я подійно п'ять разів, бо наречіти питання про наших молодих не тільки ворожими устами ставиться, а й практичними, і кожен тепер може для своїх відносин користуватися словами не тільки „різних Сергіїв Ефремовичів“, як скажився якось недавно, в „Відчутності“. Не вірши „різними Сергіїв Ефремовичами“—так, цілі сам поднівася, —так тепер можуть аргументувати ті, хто не спокувають підозрівні нари „молодих“ наших письменників. І агодиться, що така позиція занадто вигодішна, ніж усіка монополію, бо дає чудовий груз для фактичної провірки неповних пунктів, а це в полеміці річ ваги першорядної.

Отже з кожного погляду можна

вилісся органи „молодот“ прея з її власними теоретиками та взагалі ідеологами нового напряму. Те, що це не було перше, робило чималу прогаливу серед наших громадсько-литературних напрямів і з кожного погляду рід добра, що це прогалину таки заповнено. Скорі наприм істину, краєць в Іого власних інтересах, і в інтересах супротивників, щоб він виявився як найповніше усіма сторінами європи, бо й супротивникам архітектурі ж мати діло з добре знаною фізіономією, ніж з таким „таємністивим“ неизважкомъем“, яким досі був і наш „новий“ напрям. І ті, хто наперед береться відкладти у „старих“ неприхильність до самого факту появі нових журналів, рекомендують себе просто за кепельних угадяків та людей низькояків, які про ввесі євг судять на підставі власної психології, я не можути нік вибачити по-наїзни компенденції мотивів. Інша річ опінка того факту появі нових журналів, рекомендують себе просто за кепельних угадяків та людей низькояків, які про ввесі євг судять на підставі власної психології, я не можути нік вибачити по-наїзни компенденції мотивів. Інша річ опінка того факту і тут нам угадяків мають рацію римовувати: опінка адебільного неприхильника. Але неприхильність вона не через те, в чому корінні неприхильності бачать наїзпі кепельських угадяків: не через те, що стріляє одно проти одного два покоління—„батьки“ і „діти“, „старі“ і „молоді“, як люблять говорити в „молодих“ органах, а через що інше.

Недавно я попробував був, у „Раді“ як такі, начеркнути схему, по якій змінились українські покоління. З неї видно, що зміна та у нас майже зовсім не мала характеру гострої боротьби „батьків“ та „дітей“, а коли стосується й їхніх підстав, то відповідно вівічко дається. І я подійно п'ять разів, бо наречіти питання про наших молодих не тільки ворожими устами ставиться, а й практичними, і кожен тепер може для своїх відносин користуватися словами не тільки „різних Сергіїв Ефремовичів“, як скажився якось недавно, в „Відчутності“. Не вірши „різними Сергіїв Ефремовичами“—так, цілі сам поднівася, —так тепер можуть аргументувати ті, хто не спокувають підозрівні нари „молодих“ наших письменників. І агодиться, що така позиція занадто вигодішна, ніж усіка монополію, бо дає чудовий груз для фактичної провірки неповних пунктів, а це в полеміці річ ваги першорядної.

чи кидатися на широке море життя і спідзвітатися, що воно розступиться перед тріскою" — так писав я з приводу деяньїв вибраних, в яких виступила львівська "Будучність" у стемі свого лонівниця у Україні. З того часу минуло вже віківцю — часу, адже якось досить щоб хоті спробувати якось уgruntувати ту нову вібіто-естетичну позицію, на якій отaborились наші "молоді", тих більше, що контингент ІІ прибуло з заснованням "Української хати" в Київ. Проте й досі позиція цього боку останеться так само безборонною, так само жадним доказом не маємо в тому боку та саме надоважують там гіркими жалюми, те галасливими нахвалами на критиків, що служать немов біблейським "коязьми отпущенія" для "молодих". А! постарілися вже для манера, обридла й стала за певного рівня шаблон, од якого "молоді" просто не можуть якось одступитися, як той пімень, що тільки од гробы ІІ міг почати трансформації. І це школа не тільки для Іхної власної позиції, а й для іхніх супротивників велика негівогда, бо що ж та вітка має діло в людях, що виклинив якийсь пропон, сави не звуть, що з вими робині і куди Ігою пригутили? Або як розбалатися до путя в людях, що не зважаються або — щвідчиче — не зугарнівати обличчя своє виразно показати?

Так, обличчя наших супротивників нам ще й досі невідоме, як невідомі од них самих і ті причини, що їх привели до новий пропор визнання. Про них можна тільки догадуватися на підставі тих мало зрозуміліх річей, що ми чуємо з того табору, та з принятого там тактика, і ці догадки можуть кинути дуже пікантне світло на групу, що взяла собі називше молодіж і часто-густо говорить за всю молодіж, виступаючи на позиції невідомої та підозрюеної, од якої настаєтима напасниці.

Зазначена група, що гуртуєтьсяколо "Будучності" та "Української хати" ІІ да якот зусім гориться я в місці чужій землі, в особі редактора видання "Чорної Ради", звичайно зве себе "молодими", "дітьми", прописуваличи цим себе якимсь "старим", "батькам", що вже через

одину свою старість не здаті арозуміти молодечки порівняння, сіножідії та нового руху. Ці назви проте треба брати дуже умовно і, на мою думку, велику помилку робити ті, що в напах теперішніх амаганів хочуть бачити спралі якую боротьбу "покоління" — "молодих" і "старих", "батьків" і "дітей". Почати з того, що серед дітей "Будучності" маємо напр., пану Ганну Варвінок, найстаршу віком в усіх теперішніх українських письменників. Та їй опір цього видання, ідеологом молодих в "Українській хаті" ІІІ напр. виступає д. Просвітінин, що — як см. ласково поясняє — років тому вже з тридцять, як був у гімназії, значить, в найкращому разі має по-над 40 років. За оборонця ідеолога "молодого" напримір, вже в "Рідному Краї", пишеться і д. Шпіцко, що — знов таки з його власних слів це довідується... — "согодні обходив ювілей... 15-літній журналістично-літературної роботи". Нарешті на найпідлітків може оборонця виступає і д. Тивонович, — як знаємо з численних автобіографічних екскурсій у "Чорній Раді" (взагалі ці напо-люблять публіку автобіографічнимі відомостями годувати), людина теж далеко не першої молодості. От же серед наших "дітей" і наявні між привідцями їх бачимо насамперед люді, що сами в батьків годилися від батько в так званіх батьків. З другого боку де-хто в тих, що на сторінках "Будучності" та "Української хати" вийвонено вимахують ділчими пра-порими, на сторінках "Ради" чи "Л.-Н. Вітствника" скромненько пішуть собі між батьками без жадного узаня та склону для такого дитячого маєтату. Характерно, що самого навіть д. Просвітініна, який тепер підморгує дуже недвоясночно на "теплі кути тощо сумісів", не дали, як в рік тому, стравили ми досить частенько на сторінках "Ради" че може характеризувати д. Тивонович, який містить паска-ви на "ряді" і дуже тим тішиться, що місця-два перед тим писав прихильні листи до тих самих "радян", запрошуючи їх підпірати "Чорну Раду" своїми "занеміненими працями".... Яка ж, спіште, що боротьба поколінів, коли з одного боку батьки в дітей пошилися, а з другого — і бать-

ки, і діти тихомарно можуть працювати собі пору, без жадної завади? Отже ясно, що нікого сліду у нашій поколінні у нашій теперішній літературній зваді ми не, відшукаемо, як і те ясно, що даремно звати себе "молодими" від 40-літнього і старшого віку.

Але може наші проблематичні віком діти на іншу молодість важуть — із молодістю духа, свіжістю почувань, новину ідей? Може вони саме такою от молодістю і свіжістю відкладують? Може вони на пільхи постувили перспективи своєї часто молодіжних віком батьків із цього погляду мають рідно кидати Ім у вічі свою молодістю? — Гад-гад! — тільки Й можна на це сказати. З цього погляду молодість та свіжість наших "дітей" ще проблематичніше показується і досить перегнути тільки органи так званої молодої преси, щоб побачити, що та молодість та свіжість духа й не заноситься там, що повно там цвілії самої настоючої старечої безвузності. Справжня молодість, що має іншу саму по собі незалежно наявіть од того змісту, який вкладає в свої порівняння, характеризується найперше широким розмахом отих порівняння, свіжістю їх однаківнання на всіх старі троїзах, на всіні голоси кричить про вічну красу, до обридження перекають загальні фрази, вижахують поспомнатиами і азіятивами проприям, не візажуючи на те, які они справді, не бачучи, що людськість давно вже Іх минула й інши пішли шляхами, а вони лишилися собі зазаду на порожніх просторах майже самотні. Широти, розмаку думки, молодого запалу, свіжих порівняння — нема тут, у цій справжній "сріблі уміренності" і акуратності" — модерній копії пригнаній. Характерно вже й те, що в усіх великих і численних пройвіях духового життя людського вони вибрали й поставили по главу угла як-раз найбільш вузький та дрібний — естетику, ще більш характерно, що навіть у цій вузькій сфері за досить довгий час не здобулиши ні на одне сміливі, у єусі не позичене слово, ні на одне свійству свою власну думку. Вони просто залишили на тих загальних фразах, що переняли адебільного з чужих літератур, не маючи сил з'ясувати їх в ріднім грунті органічно.

Справді — десятиліття вже минуло з того часу, як у нас на Україні вперше залунув піонер нової краси. Довго пізною потяглися перед на-ми усі ці "Живі струни", "Позай в прозі", "З-під хмар і в долині", "За крізько", "Молоді Муз", "Світі" і т. д. аж до сучасних модифікацій цього напримку. Але й досі не знайшлося теоретика, що висловив би основи того "нового" в філософського погляду, що уgruntував би усталіся но-

вий нарім, дав йому теоретичний підлід. Нечисленні проби такого теоретизування ми знаємо — це два три крикливих літературних маніфеста, кілька просто поезій та поезій в прозі і нарешті найбільш "полемічними красот" єти тими, хто критично пробував поставитися до адубуків нового напримку. Коли й можемо не брати за теоретизування, то хіба лише на ті самі підстави, що й в разі риби робити, а з Хомі чоловіка, але в дійсності — яка ж за рахи баг? Ми знаємо це й повинні просто дивувати з дивної імпотенції цього вояжного напримку, з мізерії його духовного надбання, в старечості його спроб на татуї. З жалом — кажу це зовсім широ, бо на ці неотримані витребенки та іграшки все таки досить потрачено національної нашої сили — треба виставувати, що найпривабішого у наших "молодих", то б і самої молодості, даремна річ і шукати, і треба диви якесь вухо мати, щоб у йому старече пам'янання на палці викликли молодощі перетворювалося.

Пишучи недавно про "молоду" нашу літературу, я згадав кількох російських восьмидесятників. Не відіїдко спала мені на думку тоді ця аналогія. Притягдається більше до наших теперішніх глашатаїв нової краси, до партізанів молодої преси, можна до дрібних деталей заважити тут фатальну схожість, ті самі риси на нашому грунті, що колись стільки жалів викликали у країнних заступників російського громадництва. Наші теперішні старі діти та "молодішаєнні" ділки, що взяли собі манеру говорити за молодіж, дуже великого холоду аневірія могли б нагнати, як би тому правда була, що вони справді застуپлюють молодіж, все молодіж. На наше застій зовсім не так ще спрямлюю на ділі, як вони силкують в своїх органах показати.

7. VII. 909.
Лебединський мана стри.

Сергій Ефремов.

З нашого життя.

Хома на безодні... «Молоді старочек» на на-
шому гурті... «Повеселі молоді» на
Україні... Пітербургська «Сестри»... Небесні... І пах-
вичні... Небесні спільнини... Спеціфіч-
остання українського письменства... «Наші
писемники»... Писемники на годину і садо-
них у письменності... Кенпісія... Література... Істе-
річний крил... Алечинська і мораль... з його...
Про відморожені панчи, нещечі відморожені і т.
—Соломонів згода та золота згада.

Тепер, віддається мені, ми можемо
більш-менш певну дату відповідь на
питання: хто вони? — оті, що репрезен-
тують так звані «молоді»? наприム у
нашому письменстві, який вигляд має
той Хома, що не безодні! Ї його як за-
людничу малоті. Малоті викон люде між
ними, певна річ, єсти, іх наявні. Біль-
шість, як на цьому власне й відзначається
забільшого стосунком таих мо-
лодих віком людей до справжньої мо-
лодіжі! — їх молодіжі, що кипить
широкими мріями, що свче величні
плані про добро загальне, зрикаючись
часто особистих утих та амаганіїн.
Коли при мені вгадують про ту пре-
блематичну молодіж, мені раз-раз-раз
приходить до уму думка дрібного
епізод з новітньою честью історії. Якось
раз молодечки свої звітали висту-
пили в сеансі оборонюючи якогось опор-
туристично-реакційного проекту, і от
з лівого боку залуніли голоси: «Які
з вас молодечки! Ви просто *молоді
старочек*... Ейко! дрібний, але ви-
раз гарний. Думаю, що й наїї квазі-
фіковані «молоді» дуже скідаються
на цих «молодих старочех», що всі
хвиби своїх попередників залережали,
але для розваги бім не придбали ні-
якога нової вартости.

Галасниці «молоді старочек» на
нашому гурті, або, як ві філофою іх
тигнуло іхні старші з трохи заслу-
пини, д. Просвітінині,— наїї первістої,
важі надії, наїї молодій сад будучини—
—це не поклоніння, це не молодіж, це
принаймні не вся молодіж, і ледве-
чи маєть вони право—розуміться
право моральне—виступати об імені
молодіжі і в інтересах. Щоб бути
справжнім заступником молодіжі, та
її інтересів, Ім біль було будь наїї
перше самін остатічною молодіжю ду-
хом, розуміння потреби й заходівної мо-
лодіжі, прямувати до їх уугутуван-
ня, а не вильчати на самих демаго-
гічних оцінках. Щоб виступати в по-
требі обіорони молодіжі, енін таки
мусимо б попереду стояти, щоб хтось
на ту молодіж, як на молодіж, напи-

дався. Ні того, ні другого в лійності
ми не бичимо. Ніхто на молодіж-
і, на молодіж, не нападається і не
прохані обіорони і просто роблять ще
діставляючи гармонічний фокус, себе
підставляючи на місці всієї молодіжі.

З другого боку та, що пробують дати
вони позитивного—найменше відпові-
дання дійсним заходівної усієї справ-
жньої, свіжої молодіжі. Підставляючи
замість пілії ліліїн, замість гармо-
нічно розчиненої особи людської, саму тільки естетичну, сторону люд-
ського істинування, давачи ці
сторони набільшу перевагу в люд-
ському житті, наїї молодій літе-
ратуріні, наприм, зводити широ-
кий ріг боротьби за всі потреби, всі
інтереси великих громадських мас,
усіх трудящих, на усієнні маєні
често обіособлених утих, та й то малень-
кого гурту людей в перебільшенні
на школу іншими сторонами людської
ватури естетичними потребами. З гро-
мадського погляду це єзвінні безспе-
речні реакції, хоч би скільки і як
голосово кричали «молоді старочехи»
про всюду духа, про свої нестіримі
пориви, про свою безкрайні змагання, про свою, одно слово, молодість. Вже
одно те, що вони силукоують одер-
нувату увагу громадянства од його
широких і безпосредніх завдань, що
зокувають їх в усієнні межі дріб-
них індивідуалістичних змагань
і діято виразно характеризує певні па-
ті, що до його громадської варто-
сті. Я не кажу, що це робиться съ-
доми, наважки ладен думати, що ба-
гато в тих, що вузуть себе молодіжі,
її самі до ладу не знаїть, що роб-
лять; але де не може, певна річ, за-
стукувати щокодливій реакційності
того напряму, який вони в несі-
ністі застукують і підтримують. Не-
відомість Іхня з цього погляду на
віть щокодливіша од самої одвергні
їшкітіїї реакційності, бо орудуюча по-
стурової фразеології, вони зама-
нюють їхнії сай реакційні в громад-
ському погляду зміст і їхній бламу-
ють інших несвідомих, що не спро-
можні самі розділити той зміст з
циної фразеології, одвідя поділ
од зерна, і йдуть не роздумуючи
ан демагогічними оцінками. А на-
до, коли ці оцінки, окрім усого ін-
шого, закрутають їх оборонюю-
чу молодіж, до якої вона в зе-
спільніх заціяннях адресується. Й
віро в адорозий. Інстинкт молодіжі
ї певен, що вона не дасть себе ало-
вати на самі бучні фрази, на кілька

покликів з того берега до молоні-
опу венопріброну „оборону“². Я знаю,
що багато можуть спокусити пін-
ні фрази, багато можуть збити в
широкій путь загальнолюдського лоб-
ра на вузенькі стежечки особистих
змагань, багатою поклаптачі на пі-
ле життя й позбавляти рідний край
дійсно користю пралюбовин. Це
вже є зроблено, приклади у нас есть
перед очима в особі деко в тих та-
лановитих молодих, що оцінили
серед партізанів нової відомості, по-
нові країни, нової морали, і на ці ра-
фіковані бурульки та вітвики вигра-
юють і розивають свою часю не
абі-яку спадрі силу. За часів за-
гального занепаду й авангардії тра-
пляється іноді, що й більшість мо-
лодіжі може піти за ними, ік і будо-
це в Росії за сумчої пам'яті 80-х ро-
ків. Але не за довго статею того
тріумфу і згорділі молодіжі розум,
хоч як збламутин, незабором взагі-
що їш пінні фразами хвояється і
ділему спріважніх пріємів пукати.

Обособлюю я думкою, що молоді старочехи³
обільше чи тіштимути насиль „молоді“
ледве чи тіштимути насиль „молоді“
з одного боку, з цирків прихильників
модерністичного письменства, а з друго-
го—підпадають в елементами, зла-
че чужими польським письменству, пе-
реківачками з супротилежного табору,
аспектами нехай старого, що не за-
пинялося землемісією⁴. З запалом не-
фітів, перекінків та анотації воян-
нівків заслужують їх, чому тільки вторі
нікнайдуться за те, що вони модерні-
стичні, забагані задоволенням в
близького джерела—російського на
нашій Україні та польського на
закордонні⁵. І обидва джерела, маю-
чи власну публіку і замітно вже на-
готовому гуртку розкорінівались, дали і
їхні талановити, а через те її
принадливих квітів модернізму, і з
нами наїм доморослим модерністам
важко видергувати конкуренцію. Є
таке сеаме, з другого боку, тає слабо-
зааступило, наїму модернізму, що цік-
ом суперечить думкам Добролюбова, при-
хильника поглядів Драгоманова, на
справську спору обороняє разом з
тим і людожерії статі д. Немо... Зро-
уміти легко, які може каша вйті з
такого бляжання, на двох стільях по-
сидити, помінчучи вже ольху, пік
скромні літературі сили польського се-
рдитого добролюбія. Перекінківчики за-
мінди наїм надолгожити ї неможна, того,
що в душі не почували, і мені
здадеться, що панове молоді дуже не-
вірюючи помилку навіть в власного
погляду робити, коли до свого для
одно-двоє оповіданів, кілької замітів
про справи, що маєні вишківкою
не варі. А коли заже чоловік появляє
на світ—не дай Бог—зі цілі десяток
віршів, то сразу става уже наїм
„відомим“ та „многодійним“, хоч
та відомість і не виходила часто за
межі особистих знайомих, а многоді-

юса українське громадянство та пись-
менство наслідком історичних обста-
нин свого розвитку.

Відоки появився український рух, у
едині його вправах та пропозиціях
по письменству, на письменноти скон-
центровувалася здівадні все громадські
життя наше, єзді йшли від національ-
но-свідомією сині наші, ніколе в
цих місцях не заходили, да б мож-
на було се від діл працяліст. Це
з одного боку сразу поставило на
ше письменство на серйозний грунт
служення народом інтересам і на-
жити на його нові повноважності громад-
ського характеру, які воно по
спромовії своїї спріважливо. Зате, з
другого боку, то вилізло в дуже
користно на письменності, бо притягло
до його й таїх діячів силу, од яких
вони власне цім путем поживитись
не могли. Усакій синодник українсь-
ців, якіх, почував юх маєні
чужими польським письменству, пе-
реківачками з супротилежного табору,
аспектами нехай старого, що не за-
пинялося землемісією⁶, писав пріорі
на тему про „ельзів-Україну“, писав
оповідані про „меншого бра-
тва“, писав статі про національні
злидни... А як—зміно—не можна
живти до письменності азлати, то ре-
зультати з такої загальної готовності
припинились до письменності вийти
їхніого не дуже то на руку. Мабуть
шідше число письменників не стоять у
такий явно ненатуральній дієпроп-
орції до числа загально-свідомих
людей, як серед українців. Нація
письменників — це не брентимі
гіперболично, коли ми вільно з
урагану процесів письменників між
свідомими українцями. І всі ті, що
могли б в інших сферах громадської
діяльності користуюсь роботу спріваж-
лив, в письменноти тільки заважали й
шкодили, вносячи до його дух дріб-
ного самовільства, міланського ді-
лігентизму, письменних інтересів, неу-
чеських публік та прихильничих, вима-
ніаніїв про самого письменства. На у-
країнському ділічі можна було дуже
дешевим вийти компотом: досить на-
писати два-три погані письменні вірші,
одно-двоє оповіданів, кілької замітів
про справи, що маєні вишківкою

не варі. А коли заже чоловік появляє
на світ—не дай Бог—зі цілі десяток
віршів...

дійність до кінця віку а тієї стадії не вибивалась. До друку ж доступилися з тієї поблажливості, яку вносили з собою ці люди в письменство, теж не важко — і письменники росли і ростуть у нас, як гриби в дощі, і так само швидко як без складу гинуть.

сять й вистріються, що наша література атмосфераючи яким-небудь пінним духом перенаслалася. Винесений процес залишав тільки літературних творів звязаною з метою, але як "не-література" описані на відмінній літературі, і розширені, і, затрію обіцяється будівницю і зводити письменності, які вже не тобі рівні, на якому стояло відмінної сильми, а зроблені з допомоги отих значніших додатків. Всі література мусить однозначно з літературою прямі вкладання "літератури".

желам доводити констатувати, що всі умови налагірне обідавають молоді, що тільки починає шукати тісні арена, на якій могла б виступати до піль свою право. Зважаючи легкістю! Й доступністю літературних лазерів, таких прикладах се-громадянства і з певним ореолом

«Задумані», зуточнені літературними
старатами не стягнути більше серівськими
автографами, молодіж чисто йде по лі-
тературі, мовляє, «найменшого спротиву-
ї» і пробує сиди в літературі. Проте
ї гарна, але тільки тоді, коли
вона, широкувавши себе, або спрям-
лена на літературному пози знайде своє
стежку, або матиме «силу»,
якою вони її підуть, скаже про-
тоб в цьому місці шукани-
ми та її робити і після кількох
загадних епіф оберграти кудись
ї по європі, але чи не буде
таки її елажку, але в драгозві-
ні озарувального діяльтизму, підслід-
ні кадри тих, що вже рапідно за-
лишили, і першими же випадком спра-
вової оцінки їхніх сил та роботи

Сама поэзия эта, впрочем, не имается громким почтавшим об-
щим, и гострый духом озорной до то-
го звучит не впринципиалистиче-
ски литературного гения. Этот язык
— великая неизвестность! И для них са-
мой для письменности, и тут же всплы-
вают, а трагедии на цыбульни
и разно виникают — трагедии оду-
шевий наяд, робкого жития и гостро-
злобенныя против литературных су-
ществований. А где кессы подарили
бывшего до лихого звону лодо-
навить дуже гардии особоитеты лю-
ди, для письменности, и тут же всплы-
вают, а трагедии на цыбульни

навіть дуже гарних обличою ль—
до того, що ці люди пілком вже
зять всяку перспективу перед со-
всю самообріту до себе і вся-
зовату до того діла, якому так
бажають служити.

Іздавно в «Рідному Краї» була
зоковачена фраза і відповідь:

неч розмальовувати! Замітка
про характера як-рєз із то-
варам, а яким очі підійшли з
молодої літератури, і мені
відсвітиться ще агодом верну-
ти думок д. Альчевського і до
характерного коментаря до
П'єни. Поки що хочу тут за-
гаду руло цього історичного
інавгурації я ємо назвати
Альчевською. «Була—оповідан-
ня про одніх молодих письмен-
ників із свіжою нещасливими країнами,
цири сині. Радились, чим
зрешті запомотти, щоб ви сув-

ий, і дужкі, і вільний, але
залишилося добре, розшарившися
одному в тих цирках людей
зимовувати, другому — за ка-
ходити, третьому — палцом
тию, щоб розігнати рідину
рідну музичну, рідину та-
штуку»...
«казу» я Алчевського власне
одна, через що тає хаджет з
«сінами» стала: вони про-
тикували добре і розійшлися
за їм тоді «нечі», розмальо-
вуючи щось справді примусом
ого довело, а може «помир-
добрі», вони й сами поба-
крайше після добре розмальо-
ваних погані малюнки.
Алчевська звідси виводить
їхній: раптом несподіяній
з «старих» за те, що «Будуч-
ими» змінились? (?) євзії, про-
то, а тоді згадував про тіжко-
ї, серед їхніх доводиться
одніому такому письменнику
(а мозоліх), що єнкій во-
лівській виклик:

Як що ми відмінно вправилися з цими мовами та обговорили їх помітною ходи же липука усіх учнівчих на свій землі, яких знову конає в темах на слайдах та пропонує своє синіє слово «Україна».

Слово—ретейт *pundus*, філ.,
орігелько тиждень, що так і ліп-
певним, що саме має багато
викризку—що й казати,
чи справедливо, хоч і близь-
ким способом, притягнуто до
цього «слуги» музичного Ук-
раїни.

Але Алєксандрові вагоновані
цілеспрямовані розмови заслужують
їхній іронічний зміст, хоч з
перекладом оновлення й не ві-
ні. Зміст цієї осені якісь «хол-
одних» не хотіть привозити,
занурити відомість про те, що від-
бувається в Україні, але від-
бувається, і відбувається від-
мінно, і відбувається від-
мінно, і відбувається від-
мінно, і відбувається від-

рече, що автор Іх усного спочуття, якособа варгей—це відь, вибачайте, не література, а тільки причини, якісес покумання выходить на літературному ґрунті. І покумання це тим хвішоданіє, що за його мусить обіувати вся література. Коли у мене відмірені пальці, то я, певна річ, маю право на людське спочуття, якособа; але коли ці відмірені пальці я важуючи, виставляти за єдину піштаву для літературного уснини, то нехай же це адінува, як що доведеться й таку піштаву поточні: дуже жалко, чоловіче добрий, що у тебе відмірені пальці, але це ще не принципи, щоб вагти себе поетом і претендувати на поетичні лаври. Інакше бо і киць-краб таким претензіям не буде, бо коли відмірені пальці дають право на титул поета, то чому, напр., не даватиме такого же права нещасне хокянина і через ціо ми відмовлятимемо піштаві такому захованому, скоро у його буде охоче до пера вантажів?

людина, що розвивається, — та, тільки замулювате втратимо скромність, може майстри. Адже земля засіє вагта, тільки інші, і прибади лихаків, що утратили доброго майстра, можна, що назвати бо добрий майстер щось проробить, у своїй сфері, а інші — кому він, спілтує?

— по-за мету піде і той злідник, які терпуть письменників (з монографії у д. Алчевському), він, справедливий і лицем'я молоді підспілює злідники, які не відмінили вагайді, таки природи мають. Дірку навколо всіхокі роботамороженими підломими поворомів д. Алчевському.

длює тепер нашу увагу.
9 липня 1909.

Сергій Сіненко

З нашого життя.

Що про добру сварку й аби-аку згоду...*Conditio sine qua non*.—Коли сварка буде добро?—Деякі факти з минулого.—Слабки прінципіальні критики і відповіді «модників»—Критика—злоочинство, а решта... ертика.—Про що свідчить горде мовчання?—Тігани, величі, півоги і... «това».—Про хокавого Мультилату, крамські передовоми та поетичні реклади?—Ці показання, як гордування?—Ким і чим гордю?—Карманський?—Одна, но паманена спасть?—І чи мученик, галантів і болотина аргументації?—Глазтернерове, чорт, вони, обрахунки?—Це один полемічний фокус.

Рівняючи добру сварку до аби-якої агоди, рішучу треба, на мою думку, переважа віддати першій. Але одна умова, *Conditio sine qua non*, мусить бути при цьому, а саме—щоб сварка була справді добра. Всі цільно виявляє сварка, а тим паче літературна полеміка, стільки ж варта, як і лихенька агодка, то б то—пічосянсько не варта й не має піжного права займати собою увагу громадянства; без цього вона може цікавити нас стільки ж, як і спотичка двох півнів; вийшись, побільши, заміниши одни одного кровів і розбійши, а через це і на віщ—хіба не все одно нам? Може в зв'язку з цим погляду наїми пізві має величезні резонанси для свого едіноборства і таки паленеве малі, але для нас піз резонанси од мальничих вишкварок варти, ми їх попросту не розуміємо і через те їхні сварки не можемо за добрі мати. Отже треба нам насамперед більше заавачити риси того, що я називаю доброю сваркою, і прикинути ці риси до тієї літературної зводи, що йде зараз у нашому письменстві.

Добра сварка—це насамперед та- ка, якої причини бувати близькі, цікаві й зрозумілі не для самих супротивників, а для широкого гурту людей, що по волі чи неволі мусять бути її суддями. З другого бою вона не може й не повинна мати на увазі якоїсь особистої мети, а знов же таки інтерес широких громадських кругів. Відповідно до цього і сама річ, і способи полеміки повинні яко магасти ділі стояти од особи полемістів і яко мага дуже поверталися на роспускування самой об'єктивної істини, — об'єктивної, певна річ, стільки, скільки взагалі може бути об'єктивним усієї ділі рук людських. Особи полемістів, їх знання,

хист, способи аргументації і т. и. тут тільки занадти до чогось випадко, що мусить бути метою всякої доброї сварки. Мета, звісно, не в тому лежить, щоб полемісти одно одному як найбільше прикрасі слів наговорили, щоб добивалися, аби, мовляв, мое було зверзх. За риском якого під- пасти під отрібну стрілі просвітінського „демократизму“ скажу, що перша ліпша міцанка на базарі чудово вміє робити—за всяку ціну і всікими способами привезти супротивника й затулити йому рота. Добра літературна сварка має на увазі інше: ходом аргументів присилувати супротивника висловитися як найдвергше, викрити всі темні сторони його аргументації та разом із самим як найясніше свої думки показати. Коли думки з одного й другого боку одіграються в добру та ясну формулювку, коли аргументація буде зведене до певної системи, тоді вже легко супротивні думки та звесті віч-на-віч і зробити з них синтез—тєє середнє, що найближче стоятиме до обекта нашого амагання, до істини. Це шукані істини й буде тією відо- вилою метою, яка тільки й повинна стояти раз-ураз перед очима у людей, що вийшли у таку добру сварку,—і нема чого доводити, скільки справді така сварка має переваги перед тією агодою, що синктується найдіречною перечкою затулити—аби, мовляв, лих-тико було. Всі ж спріві- ді тиха та спокійно, без клопоту й турбот, але триумфом духом од цього супоку тхе, як од тихого поверху мертвого болота: там, у глибині, потуши, але без учину йде процес смертіння та роспаду...

З попереднього ясно, що най- трайбілою для добрії сварки підставою мусить бути прінципіальні основи амагання. Тоді тільки й можна вдер- жатись на високостях, скажу так, добрій сварки і на мент один не спу- скати з очей мети й—отого шуканіння, коли саме амагання починало на прінципіальному грунті; тоді тільки й може вони бути цікавим, близьким та зрозумілим для широкого гурту людей, що самі в Іому безпосеред- ній участі не беруть; тоді й полемісти можуть бути певними, що не за віху гулящим людям і не за-для власного самолюбства—аби мое звер-

ху”—вони роспоючили полемику. Тоді окремі факти раз-ураз будуть зводитися до тієї загальній основи, тоді й аргументи випливатимуть з неї, тоді й у свою супротивника винищувати не дрібних оріхів та помілок, а капітальну ваду допукається. А вже тут з'являється загальнююча основа віч-на-віч і показання суперечності між ними, легко знайти і тє, чого нам треба. Полеміка така може бути острою, різкою, може торкатися і від супротивника, але тільки з того боку, якого виступе його ідеяна, прін- ціпіальні недоречності. На ній тільки й повинна вони обмежуватися, уникати великих особистих екскурсій, тим паче грубой й непристойної лайки, сторінних наїсків, залязання в чужу душу, читання в чужому серці й та- ких інших способів, якими зали- здіють, хоти б в їхніх вузорах із поганою справді неможливо до чогось пустынного договоритися і часто такою зверзх й остается, як у базарії сварки за тим верх бував, хотиши про горлянку має та голос дуж- чий або кулаки більш.

Отже коли ми мі вимагання при- кинемо до нашої теперішньої літера- турної зводи, до боротьби літератур- них напрямів на нашому ґрунті, то мусимо дуже прикро речі зазнати. Полеміка бевперечно має прінципі- яльні підстави, але одна з сторін увесь час немов наїмсно синктується зіпхнути П а на них на той гурт, який наїмсно гарантуює з неї добі здо- бутки і найдужче висловує тє, що в кожній добрій сварці повинно зазу- стояти, не потикаючись наперед. Це вже я вже пробував розгляді та висловлював я з приво- ду нашої літературної модернії, можна звести ось до чого. На підставі розгляду творів, що вийшли під маркою модернізму, я зазначав антиху- дожественність способів та антито- мадецькість завдань у новому напри- мі, темному змісту а надоладисто- формі віз'язану, худольність, величі, за- надто претензій, особливо рівняючи до більш ніж скромним сил, нахиляючи до будь-що саморекламовані, диле- тантівським та легковаженням літератур- них справ, оцінки їх в погляді іте- ресів не літератури, а літераторів, звичайно до нового напряму близ- них. Факти й події нашого літератур- ного життя час од часу постачали дуж- че гарні ілюстрації до цієї характери- стики. Одно слово, новий напрям одразу ж таки стрівся з прінципіальною критикою, що виходила в своїй оцінці його в певних літературних і громадських позиціях. Добре чи не- добре, справедливо чи несправедливо

вона це робила—то ціна річ, якої за- раз не торкатимось, але досить то- го, що вона стояла на принципіальному ґрунті. Натурально, що їй адепти нового напряму, обороняючи свою справу, в своїх же власних інтересах повинні були на той же самий ґрунт стати і проти аргументації критики поставити свою, факти в того боку виставлені збити іншими фактами, розкрити логічній та принципіальні недоречності критики, скоро таки недоречності їм було видно. Робити це могли вони гостро, різко—то їхнє ді-ло, але, що жалю, єдиний був спра- ведливий, натуральний та доцільний підхід, який міг справді одухотворити полеміку, дати їй загальній інтерес, і по користиних наслідків дозвести. Для мене особисто цей шлях був тим більш бажаний, що дав би мені доб- ру оклик на аргументації супротив- ників перевірити їхній літературний і громадський погляди й поробити в них поправки, скоро б дозведено було в них якісні їхні помилки. І я з інтересом сподідався може гостро, зате прінципіальній полеміки,—одно слово тає добрій сварці, яку я вважаю кращою од усіх інших земельніків згоди й спокію мертвого болота.

Але цього я не діжал. Заступники нового напряму воліли іншим шляхом шіти. В країному разі вони дозволили законістю естетичних почувань, паче хтоєві з цілого щоє говорив, або обороняли своє право писати для виборчої публіки, ігно- руючи маси, „това“, як вони говорили, приточуючи до цього слова усіхких знавчанин епігетів. Це, кажу, в країному разі, бо звичайно павіль- ними підставами, які вони віз'язані, худольністю, величі, за- надто претензій, особливо рівняючи до більш ніж скромним сил, нахиляючи до будь-що саморекламовані, диле- тантівським та легковаженням літератур- них справ, оцінки їх в погляді іте- ресів не літератури, а літераторів, звичайно до нового напряму близ- них. Факти й події нашого літератур- ного життя час од часу постачали дуж- че гарні ілюстрації до цієї характери- стики. Одно слово, новий напрям одразу ж таки стрівся з прінципіальною критикою, що виходила в своїй оцінці його в певних літературних і громадських позиціях. Добре чи не- добре, справедливо чи несправедливо

ної праці назвати, що пробуvalа б дати теоретичні підстави новому напрямові, його мету й завдання показати, його шляхи, начеркнути і проактуалізувати нарешті громадянству певну підпільну — чого ці люди хотять і чим можуть свій, як *ново*літературного напряму, гаїсон д'єре оправдати. Може вони вагали маю до публіки говорили? Може через незалежні, мовляв, обстановки Й не могли вони нації виявити своє обличчя, порозумітися з громадянством?

Де ці нікого нарікати. Увесь цей час, не кажучи вже про спроби власних органів (у Галичині), виходили десятки книжок „молодах“ письменників з більш-менш піншими передмовами і самими авторів, і у них, скажу так, з літературних опекунів, але про ціка- ві речі вони переважно ні пари в уст, на чому нашому надолужуючи. В цих передмовах можна було все знайти: піши позу, величні руки, зневагу до „товари“, виквакти проти критики—і горде мовчання по самому кардинальному цікавому пункту. Може, нарешті, вони так гордували „товари“, що й говорили в нечесті хотіли! Ледве, бо таки ж говорили, опріє одного цього пункта. І раз-раз дуже підозрівав мені оте занадто горде мовчання. Занадто багато самозадоволення, з одного боку, та буджності до письменності, з другого, і брак „своїх сів“ виразно відбивався від цих фігур, що силькувались прибратися в тогу загадковості й наложити печать чогось вищого на лиця свої. І нації ота вічна „погорда до товари“ була, як побачимо зараз, тільки кельською симуляцією.

Отже, не вважаючи на удану загадковість, фігури ці власно дуже й дуже не складні. Здебільшого це вицінкові гости в письменні, що за-блукали до його через оті причини нашого існування, про які була мова того разу, і які викликали гіперпродукцію письменників на нашій еліті України. Як вицінкові гости, вони їх не в'язують своїми інтересами письменності, а віддають першим рішучу перевагу. Не можуть ціого дати письменству позитивного і не дають нічого, вони для себе вимагають усього, а на піарпарше—рабської угодливості, облещені вишлю-

вання й безмірної відчутності за те, що вони власними особами ущасливили письменство. Навколошки, скажа-така „това“, перед цими титанами прислухайтесь, гей він, що там унізу, з побожністю до кожного слова Іхнього будуть Пантеони, за животи пам'ятників ставте цим велетям духа—ви, що недостойні ремініць од постола Іхнього роз'язати!. Так брен-ить, коли на людські мови перекласти, всі оти пінші передмови, горді пінники, пізиряніні претензії та без-коромі реклами. Подумаш—якесь покоління півбогів перед тобою. Але ці півбоги не забували і дуже ре-альних, занадто вже земних інтересів.

Перед мене лежить одна книжечка віршів л. Картманського—„Плінію по морі тьми“, одно з останніх виданнян Львівської „Молодої Музи“. Про самі вірші не маю тепер охоти говорити, заразуваю тільки, що автор вивізле в них велику нахиленість тощати на одному місці, перевірючу свої давні мотиви, але без колиньої сплати. Іого вічне осіннівания надпід-ського смутку, що колись дало будо кілька гарних, циріч та синіх настрою звраєм, потроху виродилося в порожнє декламацію та на ходову маневреність вільного. Всмії стражді л. Картманського не прокладає вже стежки до львівського серця, не ворує його й лишняє холодним, бо кригою розмірністю од самих віршів одговіт. За те до чогось іншого стежку сплюкуються вони протоп-тати.

При книжці, як звичайно, маємо передмову. І як звичайно, без жалю картка автор передмовою своїх читачів, хоч спершу наче б це „і хотів поговорити з ними ціро, по друж-ному“. І знов, як звичайно, цири і дружна розома звалася кінець-ніцем на „слова“, посвічені в хохоного Мультатулі—“...о супільності, як ци-ральні сірища і дуже гордже тобою!“ Проте ж спершу купіти собі книжку л. Картманського: „купуйте... християнє, старого й нового завіту християнє, купуйте, піднісуйтесь; синіть грошем—за кілька пісень любові та прібрю інтелігенні“... Купуйте і пла-тирайтесь...

Це—з „хохоного Мультатула“ і в передмові до книжки. А ось вже з власного розуму і в газетній оповісті:

Подвоюю я відома інтелігентних земляків, що ведуть обірку ширше п. Плінію по морі тьми і що вони вже пішли в суди в кін гарні Товариства Ім. Шевченка (Ранок 10) і в мене, в Старій солі. Книжка чисельні 139 стор. величного листопу в гарні окладіні пішесті і її можна з молитв в пості 2-70 с. в оправі, а брошурою по 2 к. В мене 20 с. сот. На пошто посмакає 10 сot. Так, що чи слышать з нашою критикою, можу візвестити (о скільки на тім розуміті), що вірші будуть. З поважанням л. Картманським в Старій солі.

„З поважанням“—пише д. Кар-манський до покупця, поки він ще купує книжки. „Зі цирого серпія і дуже гордже тобою!“— пише д. Кар-манський до читача, що вже купив книжку... Діє як правило і ці поважання чордзе читаків ласкавий д. Кар-манський, що так дешево роспісив свою „кілька пісень любові і дружі інтелігенні“? Думаю, що і там, і там правда, але така правда, од якої не подівориться, як то кажуть. Почате з цирої велької погорди до громадяництва і кінччи („з поважанням“) одини циро-крамарським „купуйте“—занітити, справді не поважати своїх читачів, але не одно це значить. Їх пісень, що не помілося, коли скажу, що не багато попали тут ласкавий доброй нації від „хохоного Мультатула“, якого авторитетом під працюють крамарські передмови чи поетичні оповідків, і до того діля, якому поїтіби-то служить, та ю дісі самого нарепети. Роалітичні такі на короні й острих, „пісні любові“, розложити на сторінки величового панчера „дірку інтелігенні“—і, не зробить цього лодія, що свое діло саме, власне дощою, хоч трохи поважає. Зробить це прийде на думку хиба тому, кому власне байдуже і до пісень любові, і до ін-телігенністів. А як подаду ще і що до критиків л. Картманського помілився: вірші не „уїшли“. Не „уїшли“ як видо в решті, півніть серед твори, як прихильників автора. Правда, д. Карманський не журитиме в „Будущості“ роспочав віршем полеміки з своїми репрезентантами, але по красу цієї полеміки з такими пахучими вікторіями, як „з мушеною кловет“ дозволю собі не говорити...

Оце маєте собі типового велетня з тієї категорії письменників, для яких ви мусите загадати Галантівським подавати зважки в „словнику критиків“, то за браком гостріння вів му-

сив обмежитись тільки такими, як „пік-чемін“ (стала) або „сміття“; правда, ці вирази—галанті вони, чи ні, як рівні до словника, напр. д. Бутенка, то изна річ—стосуються до творів, а не до особ; правда, всі, хто на-рикає на критику за лайк, ста-ріє обмізває аразків тієї „лайк“... „Галантереєное, чорт возьми, ображение“, але не випадково така у нас галанті-рівністі завалася. Річ в тім, що не вважаючи на заслідовану підписом д. Просвітінника галантість невинних учеників нашого письменства, вони раз-раз якось візываються на вовсім такі „негалантірєое ображение“, з супротивниками, як і з другого боку ділака критиків належить до таких само легенд, як і бажання іхне амо-нолізувати для себе пресу або до ног винищити всіх молодіж. Це про-сто той полемічний фокус, що росія-но звуть—„съ большой головы на здо-ровую“, інакше бе нації нещасні му-ченики та кандидати в святій націєві не були в такі великоудачні, що про себе, затати образливий „словник критиків“, як він справді такий образливий був та непристойний. Адже ж тільки й чуєш в усіх боків, що на-ших учеників „росиняют“, „намі-рятують зазити“, „прогнаняют“, „обли-вають номінами“, „обкінчують болотом“ і так інші над вінми мухи витворяють, а кінець-кінцем входити, що коли хт й майстер у нас болотом ліпиться, та це як-раз самі „му-ченики“ нещасні. А звінки в болотіні аргументах бабтитися, вони й принципіальні, хоч і різку інді, онціку своїх творів та способів туди тієї лагодити примостити. Правда, не так як легко це зробити, поки флагами, а зе самим лампуванням та голими скарпами не попробувати не довести. Наперед можна сказати, що беззайданій це справа, бо іншаке не буди б із учениками д. Бутенків та Алчевськів і не д. Просвітінников писав як апологію Іхньої галантії, вини-лючи щось більше, ніж просту смі-ливість, свою орігінальну класи-фікацію літературної галантії, як то вже вона потреба в літературі. Сергій Ефремов.

15. VIII. 909.
Лебединський монастир.

З нашого життя.

Французька мудрість на нашому грунті. — Доброзичливий рецензії Шпитка і його наслади. — «Важливі миротворці» і... все по старому. — Хор «поючих», вівочкощих, взымаючих і гляголючих». — Слайди нашої критики. — Пісні про тому і тепер. Актистики і наро-станининого. — Воловини, зупини нашого часу. — Похід на критику. — Акт обимвучення. — Понукаймо доказувати. Гуля беа ажурської заміської доказувати. Армія з «просвіті» і аген-тами медіосітів. — Хто винен?

Надперед відомій приказчик l'art est difficile, la critique aisée критиці на нашій славній Україні зовсім не така, то вже легка ріць, — павпаки, сміливо можна відповісти критиці словами Карпенківського хаятів: «трудне віділо, трудно і опасне». Таке трудне і опасне, що слід було нам просто перезіньковати французьку приказчуку за такий, скажемо, над: la critique est difficile. L'art aisée, бо спе-ціалісти des arts і малої частки тих труднопізнів не заананує у нас, то за-ступникає діяльності

З усіх паростків письменства най-менше почастило у нас критиці, в найбільшій аневазі, в вайдужуванні, мовляв, занепаді вона була раз-ураз і є добре, коли терпіли. І наші творці слова з своїх творчих високостей. І наяві коли без ображеного самолюбства й специфічних виразів з арештами діл. Вутенків ставились письменникам до критики, наяві коли письменники до критики, наяві коли не вугали методом діл. Просвітінин та Алчевської — «роспини ІІ», то й тоді, «бремена нещодобносимим», сникувались вони покладти на плечі критиці. Ось що пише, напр., досить ще лагідний до критиків діл. Шпитка, обертаючись до їх з науковою про ос-танні полемічні події в нашему письменстві.

Учить тих молодих письменників, яких ідеально думачими робітниками не по-святують, нічим пужаном по плечах, не відштовхує, доброді, отрути в хні молодець гордо, не зневірює ІХ, а скажеши широ, по-батьківсько: «маки-тальні, тільки вистерпіші...» також Й також, в тебе талан не великий, але праця праці і добрий ролі в тебе може бути потрібна людина, ти маєш талану і рабжу тобі ще раз візити за тінью роботу, таку, що в ін-ти становиться дає «ліпшиим і ніжкотиннішим у нашій українській семі». («Ліній Край», ч. 13)...

«Важливі миротворці», сказано... Але здебільшого, не вважаючи на-всю їхню доброзичливість, дуже на-

ні з них люди бувають: за-для солом'яної агоди вони все ладні забути її позвертуються; наяві факти, що кожого божого дні у них перед очима проходять, минають для них безслідно. Так і в даниому разі виходить з миротворством діл. Шпитка.

Не казатиму все про наявний його погляд на повинність критики, якогось «учити» (діл вже ІІІ), але якось неможливо уточнити бренчять його практичні поради: так ве, добродій, й послухали, «ті палкі і ідеально ду-мачі робітники!». А у лиці спро-буйте до діла практики ідеальний рецензії діл. Шпитка. Скажіть-но ви про тому, що «в тебе талан не великий», а тому, що «ти не маєш тала-ну ніякого». Оскажіли ви це і вспом-бліклися, з ширим сердцем доказо-чача, що «от-за землі міръ и въ членовъїхъ благоволеніе» пропоцтвіт і запанують. Але... що це? — Ось при-ходить діл. Просвітінин і галантно підморгує на вас: а що, мовляв, «ва-слів в тихих вугах товстовесії»! Ось приходить діл. Алчевський і об-ражено промовляє: коли так... то хай же згинуть усі українці... реагат-тівид! Приходить же діл. Карман-ський і проказує за «коханим Муль-татілем», «о еусильности, зі широго сердца і дуже гордже тобою», а в тім давайте попереду за цю штуку по 2 кор. 70 сot. за прямірників (у са-мого автора «20 сot. демешів»), «ку-пуйте... хрістіанство... купуйте і пілати-те!». А там мов куя вілте діл. Ти-нович і критики «гвалт, розбій, ба-кити!». А там пригукнулася ще па-радруга пасквільниця, а там проступає в'юнки силует зовсім уже неизри-стийкої фігури, що й козою замека-в віні такому критику, який «въ членовъїхъ благоволеніе» по рецен-зії діл. Шпитка шукатиме. А над-усин цим досить не ідеальним розгра-дом неизвестому фігура самого автора доборі поради виглядаєтиме: й запитуватиме в туї: «невже воно на Україні справді так водиться, що хоч трохи старші (?) рецензенти мусили письменників молодших, мусили їх опубли-вавати, банітувати, обкіндати глязом, да зачиняючи по батьківські поклека-ти по плечах і — ось то, мовляв, ліпше, синку, за наявніта служити, чим до літератури братися» («Р. Край», ч. 13)... Чуете, як наявіті bla-

женій миротворець наш заговорив, коли по його рецензії діло зроблено!

Жарко... зроблено, бо іншаке, пев-на рі, і не може критика свого діла робити, як оцінюючи дані твори і даних письменників а посляду та-чи інших принципіальних основ. і коли з цього пізнього «на землі міръ» не виходити, то, значить, самий прinci-пін миротворства тут негодящий; коли на матомі гучно лупах нар «пою-щах, вівочкощах, взымаючих і гля-голючих» проти критики, то сама критика тут не винна. Винні обста-вники нашого літературного життя, що разом з гиперпродукцією письменників міцно прищеплюють нашему пись-менству та громадянству погляд на літературу, як на майже єдиний при-тигує усіх національних сил, а на критику, як на непримінний, руйнув-чий, деструктивний елемент у літера-турі, без якого краче б обходитися ад пізньогом Україній гілієм. Цей «обивательський» погляд, що стано-вив сущє лихо не тільки для письменства, але й для всього громад-ського життя нашого, не з утвори-нього діла почався, як це зараз побачимо, і не завтра ма будуть кінчитися. Але там більше причин в цих задан-нім ліхом боротися і якраз кри-тичною аброзою, не аражачкою отити хором «поющах, вівочкощах, взы-маючих і гляголючих». Зараз ми доказувати розглянемо нарикання нашу критику, але попереду дві уваги.

Перша: не сама тільки та звана молоді література у нас виявляє за-значене вище «галантерейное обра-зіє» в критиці; друга: я зовсім не маю думки робити з нашою крити-ки щось взагалі бездоганне. «Моло-да» література в осо-бах своїх заступ-ників тільки довела «обивательський» погляд на літературу до його логіч-ного кінця — до цілковитого абсурду, до нехтування всякої критики, — зин-чайно, толі коли вона виступає про-ти них. З другого боку й сама кри-тика у нас раз-ураз була чимось до-звід пізньовіком, дуже слабко звяза-ним з літературою, як живим орга-нізмом, що росте й розвивається. Критика у нас досить часто стояд-нічно звичайного рівня літерату-рного розвитку, під нею чисто розумі-ли просто більш-менш вдаті, більш

менш докладні рецензії, що по-за ме-жі данного літературного факту й не пробуваю виходити, що стати на якомусь загальнішому грунті. Тим часом критика познання бути чимсь більшим ніж звичайну рецензію; най-більша вага критики як-раз у тому, що вона пояснює літературні зв'язки на підставі загальних теорій, — окремі літературні факти укладає в систему й зводить їх до якогось спільногом джерела. Така критика у нас — чіткого квазі — засушила slabо. Куліш, Драгоманов, Франко, десь менші пам'яті — і от і все, що можемо ми називати у себе в сфері справжньої літературної критики, та й то ця сго-рода діяльності названих письменників найменше уважають іх як притя-гали і найбільш були відповідкою. За-теж, багато, через край може багато, в історії нашої критики фактів, на які маємо рацию скажітися між письмом і д. Карманським в своїй пісній пе-редмові до збірника «Пілчим по мо-рітьм», і як як автор зумів був тільки зробити з них відповіді ви-сновки, то... й сама передмова не була б написана в грубому тоні крамарсько-го зажику. А та вже пізньовіча можна сказати, що більше в ній було б по-важи і до самого себе, і до літерату-ри, та й критиці того «вульгарного» тину, на якій скажітися д. Кар-манський, дужче могла б дошкоти. Але то ю біда, що з критикою у нас якесь хронічне пепорозуміння трапиться.

Мало не півтоліття тому Куліш у своїй статті «Характер і задача української критики» ставить, під відно-відома на якісь неспіловченій докір, таке питання: «слідуть-ли критики употребляти всю свою раз-борчивість від літературі юної, толькі що начиняючіся, іли же їх должна ограничувати указанім на хоро-ше, предоставлія публіці самой за-мічати і порівняти дурноє?» («Основи», 1861, кн. ІІ, стор. 159). Пітансія це безперечноюючи, як то кажуть, у позігровії Куліш в свого погляду роз-в'язує його цілком раціонально і спра-ведливо. Критика однаково повинна висвітлювати і краси і гірчи сторони літературного життя, однаково і тим і другим увагу віддавати, бо іншаке, мовляв, усі тільки забавки та іграп-

ка будуть у нас в літературі пану-вати і ніколи громадянство наше не вийде в тієї діяльності легкомисливі, в якій перевілью за часів Котлярев-ського. Як що дивитися на літературу як на забавку, то, звичайно, після тоді її підходить до неї в серйозними замаганнями. «Но когда... веде свою думку діла Куліш, — письменник висту-пает перед зв'язки, розвивається чес-тівство обрядів, належить добре, а не злочини» (ib. 160).

Задачі нашої української критики долять бути спрощеною підпору-тичами, створюючи естетичніми чув-ствами і воспівуванням в ізувачії своєї народності умом» (ib. 161).

Так відповіла українська критика устами Куліша на першу спробу об-межити І компетенцію сферою пане-гідрики. Іншаке, звичайно, і не могла відповісти вона, бо все вимілювання П меж, звужування їх якимись тісні-ми римцями, вело до повного зубож-ення думки, до малослівності й ане-мії. Але характерно вже те, що таке питання могло зародитися і вимагати відповіді. Видно, на світанні нашого громадського життя критик мусив з іншим рахуватись: видно, були голоси, які вимагали од критика, щоб він пільвою оминав негативні сторони життя Й, кажучи обрямом словом Куліш, дрімав собі «въ покойныхъ креслахъ» та спросив «право» по-гукаву. Такий акрітизм червоною інкото тягнеться через усю нашу пів-відповідістістю і боротьбі з ним пози-овані були присвятити чимало сил, всі наші визначні діячі, що не ми-рилися з ходячими думками та мерт-вими шаблонами. Оправдувано цей акрітизм наявдуже молодістю на-шого письменства, страхом перед тим, як би не пошкодити молодих парост-ків, як би сором'язливість молодих авторів не уразити на початку їхньої діяльності і не збити цим їх в лі-тературному путі.

Чимало вже часу минуло відтоді, як Куліш довів право критики торкатися усіх сторон літературного діла, додам, громадського життя. Ми встигли з тільки ніби-то вирости, але де в чому й постарітися. Як що

їй темер говориться іноді про молодість нашого письменства, то вже не буквально це розуміють, а в тому умовному значенні, в якому кажуть, що і все "пustki в сравненії съ вѣчностью". А тимчасом акритици наше не тільки не перевіряють, а безмірно вирішують; голоси, що від критики вимагали самих-то сонних вигуків: "браво, браво" — не тільки не замовили, а все сьєсчено йдуть. Факт дивний, але факт: за часів Куліша голоси ці пошути й дешкото озвізлися проти домагання критики на всю широчину літературного громадського життя.

На Драгоманова сипалися вже гостри дошки за нехтування "важливальних святіщин"; Франка свого часу ославленою зрадником за бажання "чистити стан Авгінові", — ну, а останніми часами справа з критикою вже зовсім просто стала: аби тільки хотіть підіяні голос проти якихось громадських вад наших, зраза з усіх боків залунають крики ображених патріотів. Критики у нас тепер не що інше, як кати, дегеврати, бандити (дивися "галантин" лексикон у згаданих вже ображених патріотів); тільки те їй треба вони (буквально—для не пропустити), що когось "росиняють", "обливаняють по-мілим", "обіклюють болотом" "смірені мученики", — сущі кровопропій мовляв... Скарги на критику несуться з усіх боків, не на ті чи інші помилки або вади її, а просто взагалі на критику; "геть, критику!" — аробилось якимсь бойовим лозунгом нашого часу, лейтмотивом сутаского письменства і вже агадував про письменників, що на цьому викликіні пробували всю літературу кар'єру свою спогріти. Одно слово, в акритицизмі ми посту по величезній збройли: порівняйте тільки обережко й дешкото перед Кулішем поставлене питання з тим галасливим завинанням, що розноситься тепер в сторінках української преси, з усіх отих піших передмов, з усіх отих громових промов. Мало не вся свідома Україна, без ріжниці віку і напряму, злилася в спільному хорі "помощників, воліющих, взымаючих і глаголючих" "проти критики. І знов у цьому рівноголовому хорі тоді самий мотив чутється. Критика, мовляв словами д. Просвітіни, тільки ляється, гальмує, руйнує, ображає, нищить ("про людське око"—дога-

дується тут додати д. Просвітіни) і доводить молодих письменників до роспухи" (Укр. Хата*, ч. 3—4, стор. 170). І це досить що лагідний рапухонок нашої критики, бо похилими б він, що д. Вутенко, або д. Алчевович, або д-ка Алчевська говорять...

Цей загальній похід на критику був віявлій тільки комічним, як не робилось од його так на душі сумно, як б не показував він, що постаріється то ми постаріємо, але чи вирости з того часу, як Куліш виявив заування нашої критики, — педве...

Навіть гірше: істенсивність походу зростає і прикріплів форм набирає, а це сцідять хліба, що ми просто наїзд подалися і ще менше відмінно цитити одверте слово про наши хліби та більше начильсько взважати на всякі умовності. Ну, а це, як собі хочеться, а дуже мізерне свідотвою нашої громадської довірілості, коли наївти наша — казу це сміливо — лагіда йчасто занадто побажлива критика могла такі громи в усіх боків на себе стягнути. Це вже не є показажник якогось — не скажу: органічного, а все ж таки глібоко висмоктаного — страху перед світлом, що іноді склукують заагнута по наших супротивників, які ж, очевидно, не на вітер слова свої пускати і не про окі ділодівські грізni філіппіни пішуть. Ну то ж тих доказів шукати.

З усіх алочниць проти рідного краю моя ім'я згадується найчастіше, — отже у мене певне й наївніше винявлюється по алочництво. Про "ламаток хліб" я не говоритиму, бо никто не віда, як хто обіда — це раз, а друге — николи не мав я звичаю по чужих горщицях заглядати: нехай це вже буде привилегія д. Алчевської та інших до того очочих людей. Але от — цукування молодіжі.. Де, коли і я це я робив? Я сильнуся пригадати, перебіро все, що доводилося мені коли-небудь писати — і не можу пригадати. Чи я не поможу мені в п'ямо мої супротивники? Ось напр. один з "найнаменінших" д. Вутенко.. Ні, він не поможе, бо прославивши свою арію про катів та дегенератів, він скований в кущі глібокодумного, треба думати, порівняння творів "штуки" з "газетними шапільям" та там і заплутався. Може д. Алчевська? Ні, я не воля, бо написавши свій акт обвинувачення, вона додала до його тільки ефектне реєстри штандіз та теж цим додатком захистилася, маючи задоволена з зробленого ефекту. Мо-

та письменників, пухніть з голоду, бо ви — молоді — не такі, як ми, старі; бо ми можемо письменниками та артистами бути, а вони "аси" (Рідний край*, ч. 7) — ось як не поспорилися формулювати свій чік обвинувачення против критики д. Алчевська. То тихе, то головное підсіпівують й інші критики критиків, як це бачили вже ми не раз.

Акт обвинувачення страшний. Обкладти болотом молодіж за те тільки, що вони молоді, та що з тих шкірних матів, як страх перед конкуренцією — це тає алочництво, по-інде якже важко ще-небудь поставити, якому наївіг ім'я відповідне не зразу вигадаєш. І як що цьому правда, то справді можна дивуватися тільки, як такихшибчиків ще землю держить. І ми, що опинилися в ролі такихшибчиків на лаві підсудних, маємо, здається, право вимагати, щоб цих важких обвинувачень нам не надали бе фактичних доказів, а коли їх нам не дають — ми самі повинні пошукувати їх у наших супротивників, які ж, очевидно, не на вітер слова свої пускати і не про окі ділодівські грізni філіппіни пішуть.

Ну то ж тих доказів шукати.

З усіх алочниць проти рідного краю моя ім'я згадується найчастіше, — отже у мене певне й наївніше винявлюється по алочництво. Про "ламаток хліб" я не говоритиму, бо никто не віда, як хто обіда — це раз, а друге — николи не мав я звичаю по чужих горщицях заглядати: нехай це вже буде привилегія д. Алчевської та інших до того очочих людей. Але от — цукування молодіжі.. Де, коли і я це я робив? Я сильнуся пригадати, перебіро все, що доводилося мені коли-небудь писати — і не можу пригадати. Чи я не поможу мені в п'ямо мої супротивники? Ось напр. один з "найнаменінших" д. Вутенко.. Ні,

же д. Тивонович? д. Личко? д. Євша?.. Ні і ні, жадного факту не по-даєті вони. А ось чо ще наївніше поможе, — це д. Просвітін: не дурно ж він просто називає мене "головним репрезентатом" тієї критики, що "тільки ляється, гальмує, руйнує..." і доводить молодих письменників до роспухи" — а, то й мусить же він за мною таки гріхи наївніше знаєти. І спраді він єдиний, що пробує з фактами в руках говорити.

Та переглядаючи фактичний арсенал д. Просвітіни ми знайдемо теж один-единий факт — це історію про те, як я поталася "точку з зап'яткою" у Драгоманова... І я, обвинувачений, не можу статилиця в дива: як "тільки ляється, гальмує" і т. і. т. и. з молодими письменниками вітвірює, а тимчасом все обвинувачення абудовано на один "точці з зап'яткою", до тогож зовсім і не молодого письменника! Охоче призначуся у своему відповіднику над басандіановою точкою, але як же зона, смію запитати, відношення має до акту обвинувачення і чому автори його не пускати доказів моєї залежності над басандіановою точкою, але як же зона, смію запитати, відношення має до акту обвинувачення і чому автори його не пускати доказів моєї залежності над рідною точкою, але як же зона, смію запитати, відношення має до акту обвинувачення і чому автори його не пускати доказів моєї залежності над рідною точкою?

Але як же зона, смію запитати, відношення має до акту обвинувачення і чому автори його не пускати доказів моєї залежності над рідною точкою?

Д. Просвітін сказав: "точка з зап'яткою"! Хот і як не для пишного д. Просвітіни, висподівано буде, але скажу просто: його точка дуже нагадує зображені гулою під самим носом у бея алжирського і з тих же самих причин мабудь вона й високопланіна. І якже я скажу: саме обвинувачення паха ламданого не варто, бо коли у мене, "головного репрезентатом" залежності критики, тільки й гріха на душі, що ота точка ненаща, до якої мабудь, ні один прокурор на світі (д. Просвітін у рабухів не йде) не вченеться, то вже про інших "репрезентантів" говоряти!..

І дозволив собі не раз вернутися до цього дрібного епізода на те, щоб показати, яку сірувату цілу масть от інші ламенти против критики і на яких "фахтах" вони засновані. Зновожу — мабудь байдужоючи, що про мене особисто думай й говорить чай інший Просвітін, але не байдуже мені те, куди вони хотять наше нечесне письменство затагати. Але ж цей д. Просвітін не один, цем стойть на нашому літературному

полі; за ним видно цілу, хоч не тає вже й численну, армію таких самих "просвітінів". Просвітін — це тип, особа колективна і тільки, як така, мене й цікавить він. Це та аугеа шедеврістів, обожнене самовдоволення й надува, порожність, що становить величезну перешкоду до всікого розвитку, що пудовою вагою вчепилися до ніг і заважають вільно рушати наперед. На російському грунті самовдоволення аугеа шедеврістів з високотоюї надгутості уважала колись тільки недоучкою Бєлинського; для неї Чернишевський та Добролюбов були тільки "рипарами свистопляски", а Михайлівський хоча й зв'язався співологом, але "мудрило, присвяченого відому відомству не носить і даже всі відомства переносить". На нашому Грунті цей тип з усієї силы затягав Шевченка в багато усіх яких "общества мочмардія", виганяє Драгоманова з "Просвітін", аванфеметував Франка за раду національним інтересам... Правда, часи міняються і тепер от д. Просвітіни на Добролюбові пробує свою критичну базу оперти, погляди "проф." Драгоманова поділяє і наївти деякі сприяти ставить „ще ширше (!), одавши ширшим вимогам сучасного життя", і з видними спочуттям цієї Франка, не розібрани, що тією цитатою прямісною собі як тає в саме очко влучає, — але... я не знаю, чим винні перед ним і Добролюбов, і Драгоманов, і Франко. Хіба там, що цілі вік воювались проти прогресу д. Просвітіни, і він зацінів чимало за рідичів своїх помстився, наївши етикетку безналітнього рутинерства тим, хай надіжніше повставати проти бого.

В усякому разі ні Добролюбов, ні Драгоманов, ні Франко не винні, що "просвітін" наш так мало і дрібно дивиться на літературу, ще менше винні Іхъю в тому, що ці так спішено ненавидять уску критику, що за всяку точку ладину ухоплюють. Прячини і цьому, як виключити оту куріозну точку, треба шукати в умовах написаного громадського розвитку та напільного життя.

Сергій Ефремов.

3 нашого життя.

Гіперпродукція писемників і критиків—Патріотичні міркування—Канонічна філіалізація—Боротьба з критикою—Добре критикавство—Азбука—Папи непоганіми і герой Молера—Зозулині ідеї—Ще раз забудь бітністі—Фагалін питання—Де відійти в науки шукати?

Нам ще раз треба вернутись до тієї гіперпродукції писемників у нашому письменстві і знажати, які наслідки співпраці для критики матиме наплив у літературі людів, пінчим власно з нею не ав'язаних. Найпершим наслідком мусить—«просто таки мусини бути острівами перед критикою, заневажливою до всього, що літературі додобтує мірко» не аршином обінавшогося головного розуміння, а становить перед письменством якісні інші перспективи, якісну вищу мету і завдання. Все в данній сфері повинно йти заведеним ладом, все мусить стояти на «чинівницькому місці»: витвориши вже певні, пеношрупні для «блогофону» такого розуму форми життя і відношення. І от раптом виривається сюда щось, що порушує ці якісні форми, повертає увагу од «звичайних» стежек і настрижно ворушить думку, підкохує давній «світогляд» і вимагає перегляд традиційного піддання. Як скохече, а не бескохко це. А тим більше, що за тругуті агапової національності починають таки літературні авторитети, заслуїхи яких нікто відмінної не можна, коли підходитимуть до них без того традиційного аршина. Адже я досить бував якому-не будь простолюдину чоловіка-уцерду то винесувати пера з рук і він може бути певним, що таки дійде кінець-кінецьм до тієїліні, на якій місці пропроїте й до його туту «намного відомого». І якоже молоде громадянство, якому треба ще за своє національне існування боротись, українське само вельми спиряє його допомагає такому варістю підуть знаменитості свібів беззрівністю до їх відношенням. Критика, що розвічіве знаменитості, тим самим зменшує національний баґаж, робить його меншим, допомагає ворогам нашим нініщати нас—отже—критика ділить антинаціональне, школізме, руйнуюче. Це прав; друге—на відо своїх, мовляв, людей і читати: адже як-нея, а воно громадсько роблять діло, то треба І я зовсім із те бути віճачими, а не гудинами, критичного духа при-

Краще змовчати про свої хіби, краще тихо й сумирно та спільними силами робити одне національне діло і т. і. т. Так звичайно міркують у нас наяві люде з найкращими бажаннями, але спланетичні традиційно поширені до всіхніх «національних святощів». Дарма, що діло таким способом азічайно не робиться, або робиться аби-я, що обімілени таким принципіальним актизмом винадіє люде не тільки самі почувають справу, а й інших ще до того привчають; дарма, що вони заважають усому громадянству тверезо дивитись на власні сили та йти до чогось більшого і кращого, дарма, що вони колодою важко вистав на ногах свого громадянства—краще не почувають національної гармонії і удавати, що все у нас, немов у бюрократичному царстві тому, «обсочті благоніжно». І не бачать ці добре люде і чудові патріоти, що як-раз оце удаче «благоніжно» застує, а-перед очей спраужні плахти національного розвитку, задержує на промінущих узже іншими членами людскості ступніах і потроху застосує в драгоніві не-поручності, засюто, я мертвотого самовдовolenня. Національна дралливість, така наукальна, серед молодах, іще в колодочках не вирахних націй, нальбільш школізма як-раз отією беззрівністю, отією поблажливістю до «своїх людей», отією нахильностю змовляти великих національніх замашань і зводити їх до дрібного національного «хрохобрості» та особистих амбієцій. Помалу, потроху виробляється якна канонічна фізія, через яку вся національна справа у нас інтенсифікується з особою того чи іншого діяча, що держить її на своїх плечах, і, звичайно, тоді критика його критиканістю з цього табору просто сказає: «врач, ісціліся сам!—що йому на це лікарі можуть відповісти?

Ось до яких комічних непорозумінь в доводить сучасний розгорданий, заснований на принципіальному актизмі, на свідомому залишуванні їхніх хіб де, певна річ, не закриває, вони все одно, якщо цілою мішкою, витикають самі на світ бо-кій і тільки дуже вростають у такій виднічній групі та розділять на йому тільки дрібні і непогані критиканством. В цьому величезно гальмо розкішти для всієї нашої національної сириди і в цьому і причиня, що критика у нас була не керовником та порядником громади-

євства, а тільки тим лихом немінучим, якого спекати тільки не можна, але які вільштища наших патріотів загублюють, вій національного баґажу, які б тільки сила була. Тут корінь і в історичних критіків, тиши вигаданів і роздутих обвинуваченів, тих претензій на наймовірніших до критики, яких зразки ми бачили вище.

А тим часом—пілково прова азбуку говорить, а доводиться—тим часом етюдій, мовляв Кулик, критичний перегляд усого нашого надбання ще єдиний спосіб довідатись наредті, яка з нає позитивна варість, якого саме є скільки відмінно ми добра свою роботою в загальнійською скарбницю. І тут не критицизм зайвий до школи і втрати доводитись, а зайва по-блажливість, бо все ж одно наше дуте добро не прийметися в ту скарбницю і наше же доведеться очима кли-паки, коли те, в чим ми пішацьчись на люди виходимо, однієнту там, як не потрібні драмти. Час уже нарепетії складати собі самим гірку прівзд в інві і не тішитись по-діячому порожніми іллюзіями, та очей на власні хіби не виплюшувати. Це перший ступінь до того, що хоч на даці та правда не буда для настаконі гіркою колою, щоб хоч на даці відчущились нас двері в тій стадії довічних недорости, у якіх хотіла б, може ж не вівідомо, заверти нас патріотичні вороги критики. І з цього погляду комітат не пайне, хоч і в присмоктіком обурений, цитати д. Алчевського: «хто діоручав різним добродіям» критично ставиться до діяльності наших писемників, і старих і молодих однаково (д. Алчевська говорить про «обвидання болотом» молодих, але ми вже бачили, скільки в тому правда)—таке питання бренчит не тільки національні та комізмом. Навіть та комітат вони як-раз стільки, скільки автори заплатили не додадуть і до себе самого його приклади і показати нам формальною повинністю, якож і їй од хօсів було діоручено такі питання становити. Але воно, питання та, їх обтурюючи в високій мірі, бо в принципі мережить літературу, вивнеси воло слова у вільну республіці писемства скликуються якими беззмодіопнішими на патріотичних під часадах.

Один єсть на світі папа веногрімій, —він в Римі сидить—та љо та љо ортодоксалій відів католіка короги пі критиками виступає? Бе ж

вимагаючи собі гімнів, повинні ж ці панове собою зялити "образ кротості" і не ганьбити, не кажу вже критиків, а хоч би свого собрата, д. Мессіота, повинні твердо додержувати тих відносин, коли "кукушка хвалить птаху за то, що хвалить онъ кукушку..."

Такий зозулинний ідеал письменства носиться перед обуреними сучасною звидкою нашою співдіялістами од патріотизму. І пінчого огніщного за такий ідеал я не можу собі уявити, і глибоко переконаний, що на кожному путішому письменників лежить повинність, поки перо в руках, протестувати і боротися проти цієї мертвотворності, що більшого нам лиха накоїла, ніж сама найсуворіша критика. Я не знаю, чи можна ходише ямення дійсно танцювального письменника назвати, якого "вбила" критика; зате десятки імен приходять на думку, яких безкрайністю вивела в геній їх тільки опісля час скінув в голові їхніх незаслужені німби. Чи помогло це наші національній справі і з'осбія літератури, чи пошкодило—про це, думаю, говорить багато не треба. Півніве соловейком не бути, хоч би як хвалила його зозуля, та й ця од півнівих компліментів не здужає дати нічого по-над те, що має од природи,—ну, то чого ж хотіть патріоти, що так улюблі-ли зозулино-північу силуї й сплекуються ї завести в письменності?

Стара це штука—напис гвалтування проти критиків і час би вже таку діяльнітю мандрів здати до архіву, коли хочемо бути дорослими людьми, коли хочемо, щоб і з нами серіозно люді разуваються. І тим більше, що ніяких аргументів за себе акритицизм не може, а проти себе має іх занадто багато. Во, перше, коли публіка, читачі, мають право на все, споріднено оцінку літературних творів, то як же можна цього права позбавити критиків, що являються насамперед читачами; бо друге, погляд на критиків, як на людей—за то що то сердитих на авторів і говорящих їхмъ все напротивъ, як формулює свої дитичні враження д. Короленко,—це фантазія, яку можна простити малому хлопців, не солідному літераторів; бо, третя, раз виступаючи на арену громадської роботи—а також була, есть і буде безперечно література,—то майже сміливість вислуху-

вати і неприхильну оцінку твоєї діяльності; бо, четверте, відносини зозулі й півня найменше спрямлять літературі, а тільки вбивають її; бо... Я думаю, що без кінця їх краю можна ставити все нові й нові "бо", бодані теза належать до азбуки людських стосунків. Я думаю, з другого боку, що соромно й говорити про азбучні істини перед людьми, що вже переступили поріг цієї немудрої премудрості. Я думаю, дали, що багато в наших літераторів, очевидно, за цей поріг що не поступилися, коли доводиться, затаївши сором і червоніючи, про такі істини говорити. Я думаю нарешті...

Я про зашту літературу думаю,—про ІІ становище і долю. Неважні становище і горка, можна сказати, до літератур, коли існує цілий гурт літераторів, з якими тільки й можна заходить в розвомову, однинувши на більшій сором перед азбучними істинами. Чого можуть інших називати ці люди, що сами не переступили порог елементарних істин? Яку пошану до літератури можуть збудити вони, що сами тієї пошани не носять у серці своєму? Які служитимуть вони інтересам літератури, коли цілком застутили їх інтересами літераторів, ставлючи в центрі усього світу власні особи? І які вільші такі літератори, без пошання до себе самого, без розуміння громадських інтересів, з егоцентричними претензіями може мати на громадянство? І чи добре навіть було б, як би вони його мали?

Фатальні це питання,—не для того чи іншого письменника фатальні, а для цілого письменства, коли доводиться їх ставити. Знаніть це, що доводились ми вже до останньої міри, проживши останні окружні духові стадіони наших батьків. Знаніть, життя у нас іде собі одним шляхом, а література іншим шкандібає, не оживлюючи одно одного; знаніть, пропав для нас марне тяжкий досягнімунуого і пережатого і майже гігієнізмо з його не навчились ми; знаніть, знов хоч од початку починаючи літературну роботу, бінаючи ті порожні місця, на які зайшли ми останніми часами,—місця в усіхкимінними для людського ока пішаними храмами Артеміди, де за жерців аугея медіосігнаті правіть, де лунають свіжі та бальдіори голося про істину, добро та красу загальни, а шамкають

старечими ротами про ці вічні потреби людського духа в такому обмеженому й покалічному вигляді, що нічого від їх не остается. Пустиня якісь, мерзла точка, на якій таєтвердо ми асасія, що й зялтись не можемо. Та чи й пробуємо, а не вгрзуємо тільки, борючись, що більше?

Стара наша література свою службу вже вибула; діячі ІІ один по одному сходять за еспені. Що ж на першому місці, якій має вигляд отого наш "молодий сад будущини", з яким мусимо ми зв'язувати свої ваді? Адже, коли тільки ми схочемо бути цирмами й без патріотичних окулярів дивитися на справу, то мусимо ж призначити, що не великі ті налії. Стедфінк замовк, д. Винниценко перевживав якісь важкий кризис... А тимчасом ціла фаланга молодих і наймолодших письменників будуться десь по-за межами житого життя і, марно витрачаючи силу на нікому не потрібні витребенки рафінованої вигадливості, не дає ніякої духової поєднані розумові, ні сердцеві читачі! І публіка їх творів, майже вже в читає, коли ми, такі їм зневинні критики, ї читаємо, то тільки з обов'язку, з тяжкої повинності, позіхачи,—чи-тимо на те, щоб зарахувати. Вчитися ж і втіхі собі шукати всі ми—і читачі, і критики—ідемо до чужих людей, які дають нам те, чого на власному ґрунті бракує. Дають наявно чимало для того, щоб зрозуміти наш теперішній завід, і в літературі, і в громадському житті.

Про один такій твір маю ясноше ділі поговорити,—тим більше, що він тісно зв'язаний з нашою темою і поможе нам краще оцінити можливі наслідки того наприму в нашому письменстві, що—як ми бачили, зовсім безпідставно—претендую на молодість, свіжість та красу. Маю я думці останню книжку д. Володимира Короленка "Історія моого современника", хоч і як далеко автор її стоять від тих письменників, про яких ми оце досі розмовляли.

Сергій Ефремов.